KIRMIZI VE SİYAH

STENDHAL

Fransızcadan tercüme eden:

Belma Aksun

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1614
EDEBÎ ESERLER: 843

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-020-3

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

Özgün Adı: Le Rouge et le Noir

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Baskı ve Cilt: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12 Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2021

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

STENDHAL: Asıl ismi Marie-Henri Beyle'dir. 1783 yılının Ocak ayında Fransa-Groneble'de burjuva kökenli bir ailede doğmuş, henüz yedi yaşındayken annesini kaybetmesiyle babası ve teyzesiyle büyümüş, disiplinle yetiştirilmiştir. École Centrale'in matematik bölümünden birincilikle mezun olmuş, daha sonra kuzeninin yardımıyla Harbiye Bakanlığı'nda göreve başlamıştır. Asker olma arzusunu içinde hep taşıyan Sthendal, Asteğmen olarak İtalya'ya, Napoléon'un Büyük Ordusu'yla Moskova'ya gitmiştir. Askeri hayatı, katıldığı Bautzen Savaşları'yla devam etmiş, 1830'da Trieste'ye, 1831'de Roma'nın kuzeyindeki Civitaveccia'ya konsolos tayin edilmiştir. 1834'te ise Légion d'honneur nişanına layık görülmüştür. Bütün bu görevleri bir yana, o bir yandan da edebiyatla alakadar olmuştur. Sthendal, askerlikle ilgili uzun zaman içinde var olan isteği, ilerleyen yıllarda aynı ölçüde taşımamıştır. Bu yüzden de alakadar olduğu edebiyat alanında mesai harcamış, yazarlık denemeleri yapmıştır. Haydn, Mozart ve Metastasio'nun Hayatları'nı yazmış, 1817'de yayımlanan Roma, Napoli ve Floransa kitabında bizim daha çok aşina olduğumuz "Stendhal" mahlasını ilk kez kullanmıştır. Tiyatro ve felsefeyle de ilgilenmiş, bunun için Paris'e gitmiştir. İmparatorluk döneminin bitmesinden sonraya tekabül eden İtalya ve Paris süreci, onun yazarlık kariyerine odaklanmasına imkân vermiştir. Bu odaklanmanın meyvesi olarak birçok edebi eseri farklı coğrafyalara ve günümüze ulaşan Sthendal, Paris'te 1842 yılında vefat etmiştir.

BELMA AKSUN: 1938 yılında Konya'da doğdu. Konya Kız Öğretmen Okulu'nu bitirdi. Gazeteciliğe Tercüman Gazetesi'nde başladı. Yaklaşık yirmi yıl boyunca yazılı basında ilk kez düzenli olarak her gün yayınlanan kadın köşesi olan "A'dan Z'ye Kadın ve Ev"i hazırladı. Bunun yanı sıra araştırma yazıları yazdı: "Dünya Kadınları", "Kadınlarımız". Sovyetlerin çökmekte olduğunu dünyaya ilk kez haber veren Hélène Carrèrre d'Encausse'un "Çatırdayan İmparatorluk" adlı eserini tercüme etti ve Tercüman Gazetesi'nde tefrika edildi. Basında yankı uyandıran "Uzak Komşumuz Suriye" ve "Selam Para Kelam Para, Merhaba Amerika" röportajlarını kaleme aldı. "Tercüman Kadın Ansiklopedisi", "Tercüman Görgü Ansiklopedisi", "Tercüman-Altıntabak Büyük Yemek Ansiklopedisi"nin genel koordinatörlüğünü yaptı. Belma Aksun, yirmi yılı aşkın süre Tercüman Gazetesi'nde çalışmış, sürekli basın kartı sahibi bir gazetecidir. İngilizce, İtalyanca ve Fransızca olmak üzere üç yabancı dil bilen yazarın telif ve tercüme eserleri bulunmaktadır.

Telif eserleri:

- *Yaşama Sanatı Görgü*, Tur Yayınları, 1980. [Ötüken Neşriyat, 2018]
- *Sağlıklı Beslenme ve Diyet Sağlığınız Çatalınızın Ucunda*, Damla Yayınları, 2002, 3 Baskı.

- *Keşke* (Hikâyeler), Ötüken Neşriyat 2009.

- *Bir Millet Mistiği: Ziya Nur Aksun*, Ötüken Neşriyat, 2013, 2 Baskı.

- *Yaşlılığa Methiye*, Ötüken Neşriyat, 2014.

- *Sadece Yaprak Döktük*, Ötüken Neşriyat, 2017.

Tercümeleri:

- *Lejyon*, William Peter Blatty, İnkılap Yayınevi, 1984.

- *Samson'un Tercihi: İsrail, Amerika ve Bomba*, Seymour M. Hersh, Beyan Yayınları, 1992.

- *Tunuslu Hayrettin Paşa'nın Hatıraları*, Muhammed Salah Mzali, Jean Pignon, Nehir Yayınları, 1997.

- *…Ve Sonra Hiç Kalmadı*, Erik Frank Russel, Metis 1995.

- *Mevki Uygarlığı*, Robert Sheckley, Metis 1995.

- *Robinson Crusoe*, Daniel Defoe, Ötüken Neşriyat, 2014.

- *Panait Istrati*, Nerrantsula, Ötüken Neşriyat, 2017.

- *Panait Istrati*, Baragan'ın Devedikenleri, Ötüken Neşriyat, 2021.

-I-

Küçük Bir Kasaba

Binlercesini bir araya koyun
Fena olmaz,
Ama kafes şen olmaz.

HOBBES

KÜÇÜK Verrières kasabası Franche-Comté eyaletinin en güzel kasabalarından biri sayılabilir. Kırmızı kiremitli, sivri çatılı beyaz evleri, en hafif dönemeçleri sık kestane ağaçlarıyla dolu bir yamaca yayılmıştır. Doubs Irmağı, bir zamanlar İspanyollar tarafından yapılan, şimdi harabe halindeki surların birkaç yüz adım aşağısından akar.

Verrières, kuzey tarafından Jura Dağı'nın kollarından biri olan yüksek bir dağla korunmuştur. Bu Verra Dağı'nın tepeleri, Ekim ayının ilk karlarıyla örtülür. Dağdan hızla akan bir dere, Doubs Irmağı'na dökülmeden önce Verrières'i baştan başa geçer ve pek çok sayıda hızarı çalıştırır; bu çok basit sanayi, büyük kısmı kasabalıdan ziyade köylü olan kasaba halkına belli ölçüde bir refah sağlamaktadır. Bununla birlikte, bu küçük kasabayı zenginleştiren sadece kereste bıçkıları değildir. Napoléon'un düşüşünden beri Verrières halkı, hemen bütün evlerinin cephelerini yeniden yapabilme imkânını, Mulhouse denilen renkli kumaş fabrikası sayesinde bulmuştur.

Kasabaya ayak basar basmaz, korkunç görünüşlü, gürültücü bir makinenin patırtısıyla şaşkına döner insan. Yere düşerken çıkardıkları gürültü, kaldırımları titreten yirmi ağır tokmağın çarkını, derenin suyu çevirir. Bu tokmakların her biri, günde kim bilir kaç binlerce çivi üretir. Bu dev tokmakların ineceği yere, çabucak çiviye dönüşecek küçük demir parçalarını koyanlar taptaze, güzel genç kızlardır. Görünüşü çok ağır olan bu iş, Fransa'yı İsviçre'den ayıran bu dağlara ilk kez ayak basan bir yolcuyu en çok hayrette bırakan şeydir. Eğer Verrières'e gelen yolcu, ana caddeden geçenleri sağır eden gürültüyü çıkaran bu güzel çivi fabrikasının kime ait olduğunu sorarsa, ağızlarını yaya yaya ona:

- Kimin olacak! Elbette belediye başkanının! cevabını verirler.

Doubs Irmağı kıyısından başlayıp yokuşun ta tepesine dek uzanan bu ana caddede birkaç dakika duraklayacak yolcunun, önemli ve büyük bir iş adamı havalarında birine rastlaması, yüzde doksan dokuz ihtimal dâhilindedir.

O görünür görünmez bütün şapkalar hemen çıkarılır. Saçlarına kır düşmüştür ve gri bir elbise giymiştir. Çeşitli derecelerde madalyalara sahip olan yüksek alınlı, kartal burunlu bu adamın eli yüzü düzgündür. Hatta ilk bakışta, bir kasaba belediye başkanının vakarıyla, kırk sekiz elli yaşlarındakilerde hâlâ rastlanabilen bir cazibeye sahip olduğu da görülür. Ama Parisli bir yolcu çok geçmeden, onun kendini beğenmişliği, kibirle karışık dar kafalılığı ve beceriksizliği karşısında şaşıp kalır. Ve sonunda bu adamın bütün yeteneğinin, alacağını hemen kuruşuna kadar almak, borcunu da mümkün olduğunca geç ödemekten ibaret olduğu anlaşılır.

Verrières Belediye Başkanı Mösyö de Rênal, böyle biridir işte. Ağır adımlarla sokağı geçtikten sonra belediyeye girip yolcunun gözünden kaybolur. Ama yolcu yürümeye devam ederse, yüz adım ileride oldukça güzel görünüşlü bir evle, eve bitişik demir parmaklıkların ardındaki nefis bahçeleri fark eder. Bahçelerin ötesinde, adeta gözlere ziyafet çekmek için oluşturulmuşa benzeyen Bourgogne tepelerinin ufuk çizgisi uzanır. Bu manzara yolcuya, artık boğucu olmaya başlayan o küçük para hesaplarının pis kokulu havasını unutturur.

Ona bu evin Mösyö de Rênal'a ait olduğu söylenir. Verrières Belediye Başkanı, inşası henüz biten kesme taştan yapılmış bu güzel evi, büyük çivi fabrikasından kazandığı parayla yaptırmıştır. Söylendiğine göre, eski bir İspanyol ailesine mensuptur ve aile, XIV. Louis buraları ele geçirmeden çok önce gelip yerleşmiştir.

Mösyö de Rênal, 1815'ten beri fabrikatör olduğu için utanır. 1815 onu Verrières'e belediye başkanı yapmıştır. Doubs Irmağı'na kadar kat kat inen bu muhteşem bahçeye destek olan set şeklindeki duvarlar ise Mösyö de Rênal'in demir ticaretindeki bilgisinin ödülüdür.

Leipzick, Francfurt, Nuremberg vb. Alman sanayi şehirlerini çevreleyen o nefis bahçelere, Fransa'da rastlamayı boşuna beklemeyin. Franche-Comté eyaletinde insan mülkünü ne kadar çok üst üste

taş duvarlarla çevirirse, komşularının o kadar çok saygısını kazanır. Mösyö de Rênal'in duvarlarla dolu bahçelerine bunca gıpta edilmesinin bir sebebi de, sahip olduğu kimi küçük arsaları, ağırlığınca altın vererek satın almış olmasındandır. Söz gelimi, Verrières'ye girerken Doubs Irmağı kıyısındaki özel konumu gözünüze çarpan ve damının üstündeki levhada kocaman harflerle SOREL ismi yazılı olan o kereste fabrikası altı yıl önce, şimdi Mösyö de Rênal'ın bahçelerindeki dördüncü teras istinat duvarının yapılmakta olduğu yerdeydi.

Burnu yere düşse almayacak kadar mağrur, kibirli bir adam olmasına rağmen belediye başkanı, Nuh deyip peygamber demeyen, inatçı keçinin teki olan ihtiyar Sorel'e defalarca teklifte bulunmuş, fabrikasını başka yere nakletmeye razı edebilmek için avuç dolusu altın vermek zorunda kalmıştır. Hızarı çalıştıran dereye gelince, herkesin kullanacağı *kamu* malı olmasına rağmen Mösyö de Rênal, Paris'teki hatırlı dostları sayesinde onun da yatağını değiştirtmeyi başarmıştır. Bu lütuf ona 182 seçimlerinin ardından verilmiştir.

Sorel'e, bir dönüm arsaya karşılık, beş yüz adım aşağıda Doubs Irmağı kıyısında dört dönüm yer vermiştir. Burası, köknar kerestesi ticareti yapan ve zenginleştiği günden beri Sorel Baba diye anılan ihtiyar için çok daha elverişli olmasına rağmen, sabretmesini ve tam bir *mal mülk sahibi* gibi davranmasını bilen yaşlı adam, komşusundan 6.000 frank koparmıştır.

Bu uzlaşmanın, yörenin dürüst kişilerince eleştirildiği gerçektir. Bir keresinde, bundan dört yıl önce bir pazar günü Mösyö de Rênal, belediye başkanı elbisesi ile kiliseden dönerken uzaktan, yanında üç oğlu olan ihtiyar Sorel'in kendisine bakarak gülümsediğini görmüştür. Bu gülümseyiş belediye başkanı için o günü uğursuz kılmıştır; o günden beri hep bu alışverişi daha ucuza kapatabileceğini düşünüp durur.

Verrières'de halkın saygısını kazanmak için asıl yapılacak şey, çok sayıda duvar inşa ettirmenin yanı sıra, ilkbaharda Paris'e gitmek için Jura sıradağlarını aşan o duvarcıların İtalya'dan getirdikleri bazı planları kabul etmemekti. Böyle bir yeniliğe meyleden tedbirsiz mal sahibi, sonsuza dek *mankafanın teki* diye anılacak ve Franche-Comté eyaletinde muteber kişileri belirleyen âkil ve ılımlı kimselerin gözünde hiçbir değeri olmayacaktır.

Aslına bakarsanız, bu aklı başında kimseler oraların en can sıkıcı *despotizm* uygulayıcılarıdır ve de bu yüzden Paris denilen o büyük cumhuriyette yaşamış olanların bu küçük şehirlerde yaşamaya tahammül edememeleri, bu aşağılık kelime yüzündendir işte. Düşünce despotizmi; ne düşünce ama! Fransa'da küçük şehir ve kasabalardaki kamuoyu despotizmi, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kadar *berbattır* vesselam.

-II-

Bir Belediye Başkanı

Saygınlık önemsiz midir, mösyö?
Ve ahmakların saygı göstermesi, çocukların
ağızları açık şaşa kalması, zenginlerin
haseti ve aklı başındakilerin küçümsemesi?..
BARNAVE.

MÖSYÖ de Rênal'in yönetici olarak ün kazanmasına yol açan şeylerden biri de, Doubs Irmağı'nın yatağının yüz ayak yukarısında, tepe boyunca uzanan bir gezi yolu için uçsuz bucaksız bir *istinat duvarının* yapılmasının gerekli oluşudur. Eşsiz konumu sayesinde bu yol, Fransa'nın en pitoresk manzaralarından birine sahiptir. Ne var ki, her ilkbaharda yağmur suları yarıklar açar ve gezinti yolunu geçilmez hale getirirdi. Herkesin görüp gözlediği bu aksilik Mösyö de Rênal'i, yirmi ayak yükseklik ve otuz, kırk kulaç uzunluğunda bir duvar yapmak zorunda bırakarak yönetimini ölümsüzleştirmesine vesile olmuştur.

Bu duvarın korkulukları için Mösyö de Rênal, üç kez Paris'e gitmek durumunda kalmıştır, zira bir önceki İçişleri Bakanı, Verrières gezi yolunun hepten aleyhindeydi; şimdilerde korkuluk yerden dört ayak yüksekliğindedir. Ve de adeta gelmiş geçmiş ve halen görevdeki tüm İçişleri bakanlarına meydan okurcasına yontma taşlarla bezenmiştir.

Kim bilir kaç kez bağrımı, maviye çalan bu kocaman güzelim gri taşlara dayayarak, gözlerim Doubs Vadisi'ne dalmış, terk edip geldiğim Paris balolarını düşlemişimdir! Ötede, ırmağın sol kıyısında, gözlerin net bir şekilde fark ettiği, içinde derelerin aktığı beş altı vadi kıvrıla büküle uzanır. Bu derelerin, peş peşe çağlayanlar halinde akarak Doubs Irmağı'na döküldükleri görülür. Bu dağlarda güneş çok yakıcıdır; tam tepede parladığı zaman, bu terasta yolcunun düşlerini koruyacak muhteşem çınarlar vardır. Bu ağaçlar çarçabuk büyümelerini ve maviye çalan güzelim yeşil yapraklarını, belediye meclisinin muhalefetine rağmen geziyi Belediye Başkanı'nın altı ayaktan fazla genişleterek muazzam istinat duvarının arkasına

yığdırdığı toprağa borçludur. (Her ne kadar kendisi kralcı, ben liberalsem de onu takdir ederim. İşte bu yüzden, başkanın bizzat kendisine ve Verrières Yoksulları Çalıştırma Yurdu'nun mutlu müdürüne göre, bu gezinin, Saint - Germain-en-Laye'inkinden hiç de aşağı kalır yanı yoktur.)

Bana gelince, benim SADAKAT CADDESİ hakkında söyleyecek tek bir şeyim var; Mösyö de Rênal'e bir madalya da verilmesine vesile olan bu resmî isim cadde boyunca on beş, yirmi yere asılan mermer tabelalara yazılmıştır ve benim Sadakat Caddesi'nde kınadığım tek şey; yönetimin bu gür, haşmetli ağaçları adeta kısa kütükler haline getirir gibi barbarca budamasıdır. Kısa, küt, yassı başlarıyla bostandaki sebzelere benzemektense, İngiltere'deki çınarlar gibi enine boyuna dal budak sarıp boy atmaya onlar da can atarlardı elbette. Ama belediye başkanı "dediğim dediktir" ve belediyeye ait bütün ağaçlar, yılda iki kez böyle acımasızca budanır. Liberal parti yanlıları, papaz yardımcısı Mösyö Maslon'un budanan ağaçlara el koymasından beri belediye bahçıvanının elinin daha da gaddarlaştığını iddia ediyorlarsa da bence abartıyorlar.

Bu genç din adamı, Chélan rahibine ve o yöredeki birkaç papaza nezaret etmek üzere birkaç yıl önce Besançon'dan gönderilmişti. Verrières'ye çekilmiş ve belediye başkanına bakılırsa hem Jakoben hem Bonapartçı olan, İtalyan ordusunda görev yapmış yaşlı bir cerrah binbaşı, bir gün belediye başkanına bu güzelim ağaçların sürekli olarak budanmasından yakınma cüretinde bulunmuş. Mösyö de Rênal, Légion d'honneur madalyası sahibi bir cerrahla konuşurken gösterilmesi uygun olan bir azametle:

- Ben gölgeliği severim, demiş. Ben *ağaçlarımı* gölge yapsınlar diye budatıyorum. Hem bir ağacın başka bir şeye yarayacağına da aklım ermez, hele bir ceviz ağacı gibi *bir getirisi de yoksa…*

İşte Verrières'de her şeyi belirleyen müthiş söz: GETİRİSİ OLMAK. Burada halkın dörtte üçünden fazlasının zihnini meşgul eden olağan düşünce budur işte.

Size böylesine şirin görünen bu küçük kasabada her şeyi belirleyen sebep budur. Buraya ayak basan ve kasabayı çevreleyen serin ve derin vadilerin büyüsüne kapılan bir yabancı, önce bu yöre ahalisinin *güzelliğe* karşı duyarlı olduğunu sanır. Memleketlerinin güzelliğinden sık sık söz ederler ve de bunu önemsedikleri de inkâr

edilemez kuşkusuz ama bunu, otelcileri zengin edecek birkaç yabancıyı kasabaya cezbederek vergi mekanizması sayesinde *kasabaya gelir sağlamak* için yaparlar.

Güzel bir sonbahar günü Mösyö de Rênal, kolunda karısı olduğu halde Sadakat Caddesi'nde gezintiye çıkmıştı. Kulak kesilmiş, ciddi, ağır başlı bir edayla konuşan kocasını dinleyen Madam de Rênal, üç küçük oğlunun hareketlerini endişeyle izliyordu. On bir yaşlarında olan büyük oğlu, sık sık parmaklıklara yaklaşıyor ve üstüne çıkmaya yelteniyordu. O zaman tatlı bir sesle *"Adolphe!"* diye sesleniyor ve çocuk bu hevesten vazgeçiyordu. Madam de Rênal, otuz yaşlarında ama hâlâ enikonu güzel bir kadındı.

Benzi her zamankinden daha soluk olan Mösyö de Rênal, hakarete uğramış bir adam edasıyla:

- O Parisli yakışıklı mösyö belki de pişman olmuştur, dedi. Sarayda benim de dostlarım eksik değil…

Gerçi iki yüz sayfa boyunca taşradan söz etmek istiyorum ama *bilgiçlik taslayan* ve de bitmek tükenmek bilmeyen bir taşra diyaloğunu sizlere dinletecek kadar acımasız da değilim doğrusu.

Verrières belediye başkanının böylesine nefret ettiği bu Parisli yakışıklı mösyö, iki gün önce sadece hapishaneye ve Verrières Yoksulları Çalıştırma Yurdu'na değil, belediye başkanı ve yörenin önde gelen toprak sahipleri tarafından fahrî olarak yönetilen hastaneye girmenin de bir yolunu bulan, Mösyö Appert'ten başkası değildi.

Madam de Rênal çekin çekine:

- Ama bu Parisli mösyönün, yoksulların mallarını kılı kırk yaran bir titizlikle yöneten size ne zararı dokunabilir ki, dedi.

- O, buraya sadece *suçlamak,* sonra da liberal gazetelerde bir dizi makale yayınlamak için geliyor.

- Ama siz o gazeteleri hiç okumazsınız ki, dostum.

- Ama bize bu jakoben makalelerden söz edip dururlar; bütün bunlar bizi meşgul ediyor ve *iyilik yapmamızı engelliyor.*[*] Bana gelince, ben papazı hayatta affetmem.

---

* Historique: Tarihî. Bu söz gerçekten söylenmiştir. (ç.n.)

-III-

Yoksulların Malları

Bir kasaba için, erdemli ve
entrikasız bir papaz, Tanrı'nın bir nimetidir.
FLEURY

SEKSENİNDE bir ihtiyar olan, turp gibi sağlıklı ve demir gibi sağlam bir karaktere sahip olmasını bu dağların havasına borçlu olan Verrières papazının, hapishaneyi, hastaneyi ve yoksullar yurdunu her zaman ziyaret etme hakkına sahip olduğunun bilinmesi gerektir. Paris'ten tavsiyeli Mösyö Appert, bu tuhaf küçük kasabaya tam da elifi elifine sabahın saat altısında gelmekle akıllılık etmişti. Gelir gelmez de ayağının tozuyla papazın evine gitti.

Fransız Yüksek Meclis üyesi ve taşranın en zengin toprak sahibi olan Marki de La Mole'un kendisine yazdığı mektubu okuyan papaz Chélan'ı bir düşüncedir aldı.

- Ben yaşlıyım ve burada sevilirim, diye mırıldandı kendi kendine, bana bir şey yapmaya cesaret edemezler!

Sonra da hemen Parisli mösyöye döndü ve ileri yaşına rağmen, gözlerinde biraz tehlikeli ama bir iyilik yapmanın kutsal ışığı parlayarak:

- Gelin benimle mösyö, dedi. Göreceğimiz şeyler hakkında lütfen, gardiyanın ve özellikle de Yoksulları Çalıştırma Yurdu'ndaki nezaretçiler önünde bir şey söylemeyin.

Mösyö Appert, iyi kalpli bir adamla karşı karşıya olduğunu anladı; kutlu papazın peşinden giderek hapishaneyi, hastaneyi, yoksullar yurdunu gezdi, bir sürü sorular sordu ve aldığı acayip cevaplara rağmen en ufak bir uyarıda bulunmadı.

Bu ziyaret, saatlerce sürdü. Papaz, Mösyö Appert'i yemeğe davet etti ama o, cömert refakatçisine bir zararı dokunmasın diye, yazılacak mektupları olduğu bahanesiyle daveti reddetti. Saat üçe doğru gidip Yoksulları Çalıştırma Yurdu'nun denetimini tamamladılar, sonra da hapishaneye gittiler. Kapıda, altı ayak boyunda, yay gibi eğri bacaklı, dev gibi bir gardiyanla burun buruna geldiler; adamın

iğrenç yüzü, etrafa saldığı dehşet yüzünden daha da korkunç bir hale gelmişti.

Papazı görür görmez:

- Ah mösyö, dedi, yanınızdaki zat Mösyö Appert, değil mi?

- N'olacak? dedi papaz.

- Dün bütün gece at sürerek gelen bir jandarmayla Vali'nin gönderdiği, Mösyö Appert'in hapishaneye sokulmaması için kesin bir emir aldım da onun için.

- Size şunu bildireyim Mösyö Noiroud, dedi papaz, yanımda gördüğünüz bu yolcu Mösyö Appert'dir. Gece ya da gündüz her saatte, yanımda istediğim kişi olduğu halde hapishaneye girmeye yetkili olduğumu, kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz?

- Elbette papaz efendi, dedi jandarma alçak bir sesle ve sopa korkusuyla emre itaat eden bir buldog köpeği gibi başını eğerek. Yalnız, karım ve çocuklarım var benim; eğer ihbar ederlerse görevden alırlar; maaşımdan başka gelirim de yok.

Papaz giderek artan bir heyecanla:

- Ben de görevden alınırsam çok üzülürüm, dedi.

- Ama ne kadar farklıyız! diye cevabı yapıştırdı jandarma. Sizin yıllık 800 liralık bir geliriniz, tarlanız tapanınız olduğu malum…

Üç günden beri küçük Verrières kasabasında tüm kinleri, garezleri coşturan, abartılarak yirmi farklı biçimde yorumlanan olaylar bunlardı işte. Şimdi de Mösyö de Rênal'in karısıyla yaptığı küçük tartışmanın konusu olmuştu. Sabahleyin, Yoksulları Çalıştırma Yurdu Müdürü'nü peşine takarak, derin hoşnutsuzluğunu dile getirmek için papazın evine gitmişti. Papaz Chélan'ın savunacak kimsesi yoktu; ne demek istediklerini anladı.

- Pekâlâ baylar, dedi, n'apalım? Ben de bu yörede görevden alınan seksen yaşındaki papazların üçüncüsü olurum. Elli altı yıldan beri buradayım; geldiğimde köyden başka bir şey olmayan bu kasabadakilerin hemen hemen hepsini ben vaftiz ettim. Her gün, vakti zamanında dedelerini evlendirdiğim gençlerin nikâhlarını kıyıyorum. Verrières benim ailem; yabancıyı görünce kendi kendime dedim ki: "Bu adam belki de gerçekte bir liberal, liberallerin sayısı da haddinden fazla arttı; ama bizim yoksullarımıza, mahpuslarımıza ne kötülük yapabilir ki?"

Mösyö de Rênal ve özellikle de Yoksulları Çalıştırma Yurdu Müdürü Mösyö Valenod'nun giderek daha üst perdeden çıkışmaları üzerine yaşlı papaz titreyen bir sesle:

- Pekâlâ beyler, öyleyse beni azlettirin, diye bağırdı. Ama azlettirseniz de buradan gidecek değilim. Bilirsiniz, kırk sekiz yıl önce bana yılda 800 lira gelir getiren bir toprak miras kaldı. Ben de o gelirle hayatımı sürdürürüm. Ben mevkiime dayanarak para biriktirenlerden değilim; kim bilir, belki de bu yüzden beni azlettirmekten söz ettiklerinde, pek o kadar korkmuyorum.

Mösyö de Rênal karısıyla çok iyi geçinirdi ama onun ürkek ürkek "O Parisli mösyö, mahpuslara ne kötülük yapabilir ki?" sorusuna öfkelenmek üzereyken kadın bir çığlık attı. Ortanca oğlu, aşağıdaki bağdan yirmi ayaktan fazla yükseklikte olan duvarın korkuluğunun üzerine çıkmış, koşuyordu. Çocuğun ürkerek düşmesinden korktuğu için Madam de Rênal ona seslenemiyordu. Sonunda gösterdiği cesaretten sevinip gülen çocuk, annesine bakıp benzinin attığını görünce duvardan yere atladı ve ona koştu. Azarı da yedi.

Bu küçük olay, konuşmanın seyrini değiştirdi.

- Keresteci Sorel'in oğlunu yanımıza almaya karar verdim, dedi Mösyö de Rênal. İyice yaramazlaşan çocuklara göz kulak olur bari. Genç bir papaz, daha doğrusu papazdan aşağı kalmaz; Latincesi çok iyi, çocuklara öğretmenlik yapar; papaza bakılırsa, sağlam bir karaktere de sahip. Ona 300 frank veririm, bizde yer içer. Ahlâkı konusunda bazı kuşkularım var; kuzenleri olduğu bahanesiyle Sorel'lerde pansiyoner olarak kalan, Légion d'honneur madalyalı, şu yaşlı cerraha pek yakındı. Bu adam büyük ihtimalle liberallerin gizli bir ajanı olabilir; söylediğine göre, bizim dağların havası astımına iyi geliyormuş ama bu da kanıtlanmış değil doğrusu. Bonaparté'nin* İtalya'daki savaşlarının hepsinde bulunmuş ve söylendiğine göre, vakti zamanında imparatorluk için *hayır* oyu vermiş. Bu liberal, Sorel'in oğluna Latince öğretmiş ve beraberinde getirdiği bütün kitapları ona bırakmış. Bu yüzden, kerestecinin oğlunun çocuklarımızın yanına yaklaşmasına izin vermeyi aklımın köşesinden bile geçirmezdim ama papaz bir daha asla yüz yüze bakmamamıza sebep olan o olaydan bir gün önce bana bu delikanlının Papaz Okuluna

* Napolyon'un karşıtları ondan söz ederken isminin İtalyanca söylenişi olan *Bonaparte* şeklinde söz ederlerdi. (ç.n.)

girmek için üç yıldan beri ilâhiyat okuduğunu söyledi; demek ki, liberal değil *Latinist*.*

Mösyö de Rênal, karısına diplomatça bir edayla bakarak:

- Bu durum bizim için bir başka bakımdan da uygun olacak, biliyor musunuz?

Valenod dört tekerlekli gezinti arabasına bir çift güzel Normandiya atı satın aldığı için, kurumlanıp duruyor Ama çocuklarının mürebbii (eğiticisi) yok.

- Sorel'in oğlunu bizden alabilir.

Mösyö de Rênal, bu mükemmel fikri için karısına teşekkür eden bir gülümseyişle bakarak:

- Demek ki, kararımı onaylıyorsun, dedi. Öyleyse durum kesinleşti demektir.

- Aman Tanrım! Aziz dostum, ne kadar çabuk karar veriyorsun!

- Karakter sahibiyim de ondan; papaz da farkında bunun. Hiçbir şeyi gizlemeyelim, burada liberaller arasındayız. Bütün bu kumaş tüccarlarının bana imrendiklerinden eminim; ikisi üçü zenginleşmekte. Âlâ!Onların, Mösyö de Rênal'in çocuklarının, *mürebbilerinin* nezaretinde gezintiye çıktıklarını görmelerini isterim. Kim olduğumuzu anlayacaklar. Büyük babam bize sık sık gençliğinde bir mürebbii olduğundan söz ederdi. Bu bana yüz ekü'ye mal olacak ama mevkimizi korumamız için elzem bir harcama sayılmalı bu.

Bu ani karar Madam de Rênal'i derin derin düşündürdü. Boylu boslu, endamlı, bu dağlarda söylendiğine göre, bu yörenin en güzel kadınıydı. Halinde tavrında bir sadelik, bir gençlik, terü tazelik vardı; bu saf, masum, cıvıl cıvıl güzellik karşısında Parisli bir erkek tatlı bir şehvete bile kapılabilirdi. Eğer Madam de Rênal, böyle bir duygu uyandırdığını bilse çok utanırdı. Ne işveye, gönül avcılığına, ne de yapmacığa yer vardı onun yüreğinde. Yoksulları Çalıştırma Yurdu Müdürü zengin Mösyö Valenod'nun, onu elde etmek için çok çabaladığı ama başaramadığı söylenirdi. Bu da onun iffetine, namusuna olan güveni daha da arttırmıştı. Zira bu Mösyö Valenod, iri yarı, yüzünden kan damlayan, gür siyah favorili, taşrada yakışıklı erkek denilen, kaba, küstah, gürültücü bir gençti.

---

* Latinist: Latin dili uzmanı, Latince öğrencisi. Burada liberal karşıtı olarak kullanılmış. (ç.n.)

Çok utangaç, görünüşte değişken, kararsız bir karaktere sahip olan Madam de Rênal, özellikle de Mösyö Valenod'nun bir dakika yerinde duramayan sürekli hareket halinde oluşundan ve bağıra çağıra konuşmasından çok rahatsız olurdu. Verrières'de, kibar bir aileye mensup olduğu için çok mağrur olduğu söylentisi vardı. Aslında böyle bir şey aklından bile geçmezdi ama bu yüzden oralıların ziyaretine pek az gelmelerinden de memnundu doğrusu. Ama kocasına politika yapmadığı ve Paris ya da Besançon'dan güzel şapkalar satın alma fırsatlarını kaçırdığı için Verrièresli *kadınlar* nazarında aptalın teki sayıldığını da gizlemeyelim. Güzel bahçesinde tek başına gönlünce gezinmesine karışılmaması şartıyla hiçbir zaman, hiçbir şeyden yakınmazdı o.

Öylesine saf, temiz yürekliydi ki, kocasını yargılamaya ve canını sıktığını itiraf etmeye bile kalkışmamıştı hiç. Karı koca arasında daha sıcak ilişkilerin olmayacağını sanıyor ve buna inanıyordu. Mösyö de Rênal'i en çok sevdiği zamanlar, birini asker, ikincisini yargıç, üçüncüsünü de rahip yapmayı düşündüğü çocukları hakkındaki projelerinden söz ettiği zamandı. Sonunda Mösyö Rênal'i, tanıdığı bütün diğer erkeklerden daha az can sıkıcı bulurdu.

Evlilik hakkındaki bu hükmü makuldü. Verrières belediye başkanı, bir amcasından öğrendiği yarım düzine kadar şaka ve nükte sayesinde, esprili, sözü sohbeti çekilir bir zat olarak tanınmıştı. Yaşlı yüzbaşı de Rênal, ihtilalden önce Orléans dükünün piyade alayında hizmet etmişti ve Paris'e gittiğinde prensin salonlarına kabul edilmişti. Madam de Montesson, ünlü Madam de Genis ve Palais-Royal'ın mucidi Mösyö Ducret'yi orada görmüştü. Mösyö de Rênal'in anlattığı fıkralarda bu isimler çok sık geçerdi. Ama giderek, anlatılması hayli titizlik gerektiren bu anılar kendisi için öylesine zorlu bir iş haline gelmişti ki, bir süredir bu fıkraları sadece önemli toplantılarda anlatır olmuştu. Paradan söz etmediği zamanlarda daima çok nazik, terbiyeli olduğundan, haklı olarak, Verrières'nin en soylu kişisi sayılırdı.

-IV-

Bir Baba Ve Bir Oğul

Eğer böyleysem,
kabahat benim mi?
MACHİAVELLİ.

VERRİÈRES belediye başkanı, ertesi gün sabahın altısında Sorel babanın kereste fabrikasına inerken kendi kendine "Karım gerçekten çok akıllı" diyordu. "Gerçi yiğitliğime halel getirmemek için ona söylemedim ama eğer Latinceyi bir melek kadar bildiği söylenen şu küçük papaz Sorel'i ben almazsam, Yoksulları Çalıştırma Yurdu müdürü o fesat kumkuması müdürün de benim gibi düşünüp onu elimden alabileceği hiç aklıma gelmemişti doğrusu. Çocuklarının eğitmeninden kim bilir ne biçim böbürlenerek söz edecekti o zaman! İyi de bu eğitmen işe başlayınca bizim evde de papaz cübbesi mi giyecek?

Mösyö de Rênal bu kuşkularla boğuşurken uzaktan, yaklaşık altı ayak boyunda bir köylünün, böyle sabahın köründe, Doubs Irmağı boyunca yola yığılmış keresteleri ölçmekle çok meşgul olduğunu gördü. Köylü, belediye başkanının yaklaşmakta olduğunu görmekten hiç de memnun olmuşa benzemiyordu; zira keresteler sadece yolu kapatmakla kalmıyorlardı, oraya yığılmaları yasaya da aykırıydı.

Sorel baba, evet o köylü oydu, Mösyö de Rênal'in oğlu Julien için yaptığı alışılmamış teklife çok şaşmış ama çok da sevinmişti. Ama bu dağ köylülerinin çok iyi bildikleri, o kendilerine has bir kurnazlıkla, ilgisiz ve hoşnutsuz bir edayla dinledi belediye başkanın teklifini. İspanyol sömürgesi döneminde köle olan bu adamlar, Mısır fellahlarının yüzlerindeki o ifadeyi hâlâ taşıyorlardı.

Sorel'in cevabı başlangıçta, ezbere bildiği bir sürü saygılı lafları peş peşe sayıp dökmek oldu. Bu boş sözleri, sahteliğini bir kat daha arttıran acemi bir gülümseyiş ve yüzünün adeta doğal düzenbaz ifadesiyle sayıp dökerken, bir yandan böylesine saygın bir adamın, çocuklarının en haytası, haylazı olan oğlunu yanına almak isteme-

sinin sebebini keşfetmeye çalışıyordu. Kendisi Julien'den hiç memnun değildi ama Mösyö de Rênal kalkmış onun için yılda 300 frank gibi beklenmedik bir para, üstelik yeme içme ve giyim kuşamını da üstlenmeyi teklif ediyordu. Sorel babanın dâhice bir buluşla birden talep ettiği bu son şartı Mösyö Rênal derhal kabul etmişti.

Bu son talep belediye başkanını şaşırtmıştı. Sorel, normalde sevinmesi gereken teklifimle yetinmeyip böyle bir talepte bulunduğuna göre, bir başkasından da teklif aldığı besbelli. Böyle bir teklifte bulunan Valenod'dan başka kim olabilir ki? Mösyö de Rênal, hemen karar vermesi için Sorel'i çok sıkıştırdıysa da kurnaz ihtiyar ısrara pabuç bırakmadı; sanki taşrada zengin bir babanın beş parası olmayan oğluna işte öylesine lâf olsun, torba dolsun kabilinden danıştığı bilinmezmiş gibi, ille de oğlumla istişare edeceğim diye tutturdu.

Suyla çalışan bir kereste fabrikası, ırmak kenarında bir hangardan ibarettir. Çatısı dört kalın tahta direğe dayalıdır. Hangarın ortasında sekiz – on ayak yükseklikte kalkıp inen bir hızar ve kütüğü bu hızara doğru iten çok basit bir mekanizma vardır. Bu çifte mekanizmayı çalıştıran da, suyun döndürdüğü bir çarktır; hızar kalkıp inerken kütük, yavaş yavaş bıçkıya doğru itilir ve düzgün levhalar halinde kesilir.

Fabrikasına yaklaşırken Sorel baba var gücüyle bağırarak Julien'e seslendi ama cevap veren olmadı. Hızara götürecekleri köknar kütüklerinin kabuklarını yontan, dev yapılı büyük oğullarından başkasını görmedi. Kütüğün üzerine çizilmiş siyah hattı dikkatle izleyerek baltalarını indirmekle meşguldüler ve her vuruşta kocaman parçalar kesiyorlardı. Babalarının sesini duymuyorlardı. Sorel baba hangara yöneldi; girer girmez de olması gereken yerde, hızarın başında bulunması gereken Julien'i boşuna aradı. Onun beş -altı ayak yüksekte, çatı direklerinin birinin üstüne ata biner gibi oturduğunu gördü. Julien, hızarın çalışmasına göz kulak olacağı yerde oturmuş okuyordu. İhtiyar Sorel'in en kızdığı şeydi bu; Julien'in çelimsizliğini, kuvvet isteyen işlere pek uygun olmayışını, ağabeylerinden daha farklı olduğunu affedebilirdi ama bu okuma tutkusundan nefret ediyordu; kendisi okuma yazma bilmezdi.

Julien'e boşu boşuna iki üç kez seslendi. Delikanlı okuduğu şeye öylesine dalmıştı ki, babasının hızarın gürültüsünü bile bastıran çirkin sesini duymadı. Sonunda, yaşına başına rağmen Sorel baba,

çevik bir hareketle hızarın kesmekte olduğu kütüğe basıp çatıyı tutan çapraz kirişe sıçrayıverdi. Bir vuruşta Julien'in elindeki kitabı dereye fırlattı, aynı şiddette başına balyoz gibi inen ikinci bir sille ile delikanlı dengesini kaybetti. Ve on iki – on beş ayak yüksekten, çalışmakta olan makinenin çarkları arasına düşüp paramparça olacakken, babası sol eliyle yakalayıverdi onu.

- Seni tembel, seni! Demek hızarına başındayken hep şu mendebur kitaplarını okuyorsun, ha? Akşamları, papazın yanında geçirdiğin boş zamanlarda oku, olmaz mı!

Yediği tokadın şiddetinden serseme dönen Julien, ağzı burnu kan içinde, hızarın başına, görev yerine döndü. Gözleri, yediği tokadın acısından ziyade, kitabını yitirmiş olmanın üzüntüsünden yaşlarla dolmuştu.

- İn aşağı, hayvan! Sana söyleyeceklerim var.

Makinenin gürültüsü Julien'in bu emri duymasına mani olmuştu. Aşağı inen babası tekrar çıkmak zahmetine katlanmak istemediği için gitti, ceviz silkmeye yarayan uzun bir değnek buldu ve onunla omuzuna dürttü. Julien aşağı iner inmez de ihtiyar Sorel onu önüne kattı ve ite kaka eve getirdi. Delikanlı içinden "Tanrı bilir, bana neler yapacak?" diye geçirdi. Geçerken kederli kederli kitabın düştüğü dereye baktı; en çok sevdiği kitaptı o: *Memorial de Saint-Hélène.*[*]

Julien'in yanakları kızarmış ve gözleri yerdeydi. On sekiz – on dokuz yaşlarında küçük, zayıf nahif, pek muntazam olmasa da ince, zarif yüz hatlarına sahip, kartal burunlu bir delikanlıydı. Sakin anlarında düşünceli ve ateşli olan iri siyah gözleri, şimdi korkunç bir kin ve nefretle parlıyordu. Çok aşağıdan başlayan koyu kumral saçları ona dar bir alın bırakıyor, öfkelendiği anlarda yüzüne kötücül bir ifade veriyordu. Sayısız insan yüzleri arasında böylesine çarpıcı özelliği olana belki de pek rastlanmaz. Fidan gibi bir boy ve incelik, onun güçlü kuvvetliden ziyade çevik olduğunu gösteriyordu. Daha ilk baştan, çocukluğundan itibaren son derece düşünceli oluşu ve benzinin solukluğu babasına, onun yaşamayacağını, yaşarsa da ailesine bir yük olacağını düşündürtmüştü. Ailenin yüz karasıydı;

---

* *Mémorial de Saint-Hélène:* Saint-Hélène Anıları, eserinin yazarı Emmanuel de Las Cases, Saint-Hélène adasındaki sürgününde Napoléon'a refakat etmiştir. Orada imparatorun sırdaşı ve sekreteri olmuş, notlarını, imparatorun kendisine bıraktığı metinleri, anıları vb. yazıp 1823'te yayınlamıştır. (ç.n.)

kardeşlerinden ve babasından nefret ediyordu. Pazar günleri kasaba meydanındaki oyunlarda her zaman yenilirdi.

Şunun şurasında, güzel yüzü sayesinde genç kızlar arasında birkaç dost edineli daha bir yıl bile olmamıştı. Zayıf nahif olduğu için herkesin hor gördüğü Julien, günün birinde çınar ağaçları hakkında belediye başkanıyla konuşmaya cesaret eden ihtiyar alay cerrahına hayran olmuştu.

Bu cerrah, Sorel babaya oğlunun fabrikada çalışmamasına karşılık gündeliğini öder ve Julien'e Latince ve tarih dersi verir, daha doğrusu bildiği 1796 İtalyan savaşını anlatırdı. Öldüğünde Légion d'honneur madalyasını, birikmiş emekli aylıklarını, otuz, kırk cilt kitabını ona bırakmıştı. Bunların en değerlisi, belediye başkanı sayesinde yönü değiştirilen kamu malı olan dereye fırlatılmıştı işte.

Eve ayağını atar atmaz Julien, babasının güçlü elinin omuzunu kavradığını hissetti; birkaç tokadın inmesini bekleyerek titredi. İhtiyar köylü, tıpkı bir çocuğun kurşun askeri elinde çevirdiği gibi onu döndürürken bir yandan da sert bir sesle:

- Yalan söylemeden cevap ver bana, diye bağırdı.

Julien'in yaşlarla dolu iri siyah gözleri, ihtiyar kerestecinin, onun ruhunu derinliklerine kadar okumak isteyen küçük, gri gözleriyle karşılaştı.

-V-

Bir Pazarlık

Oyalayarak devleti kurtardı.

ENNİUS

– YALAN konuşmadan, tabii becerebilirsen, söyle bana bakalım *kitap kurdu,* sen Madam de Rênal'i nerden tanıyorsun, ne zaman konuştun onunla?

- Onunla hiç konuşmadım, dedi Julien, o madamı, kilise dışında hiçbir yerde de görmedim.

- Ama göreceksin onu, utanmaz haylaz.

- Asla! dedi Julien ve kendisini dayaktan kurtaracağından emin, riyakâr bir edayla ekledi; biliyorsunuz kilisede Tanrı'dan başkasını görmem ben.

- Vardır bunun altında bir şey ama dur bakalım, dedi habis köylü ve sustu bir an. Senden bir şey öğrenmek imkânsız, ikiyüzlü melûn. Neyse ki, artık senden kurtulacağım ve benim hızar çok daha iyi çalışacak. Papazın mı, yoksa başka birinin mi gözüne girdin de sana böyle güzel bir yer buldular acaba? Git pılını pırtını topla, seni Mösyö de Rênal'e götüreceğim; çocuklarını eğiteceksin.

- Karşılığında ne alacağım?

- Seni yedirip içirecek, giydirecekler ve yılda da üç yüz frank verecekler.

- Hizmetkâr olmak istemiyorum ben.

- Hayvan! Sana hizmetkâr, uşak olmaktan söz eden kim? Ben oğlumun uşak olmasını ister miyim hiç?

- Evet ama o evde yemeği kimlerle yiyeceğim ben?

Bu soru şaşırttı ihtiyar Sorel'i; cevap verirse ihtiyatsızlık yapabileceğini düşündü. Kızdı, köpürdü Julien'e, onu aç gözlülükle suçlayıp sövdü saydı ve diğer oğullarına danışmaya gitti.

Çok geçmeden, Julien onların baltalarına dayanmış, istişare ettiklerini gördü. Onları uzun süre uzaktan seyrettikten ve hiçbir şey sezinleyemeyeceğini anladıktan sonra, suçüstü yakalanmamak için, fabrikanın öte tarafına geçti. Kaderini değiştirecek bu beklenmedik haber üzerinde enine boyuna düşünmek istiyordu ama salim kafay-

la düşünemeyeceğini anladı. Zihni, Mösyö de Rênal'in güzel evinde göreceği şeyleri hayal etmekle meşguldü.

Kendi kendine:

- Hizmetkârlarla yemek yemektense bütün bunlardan vazgeçmek evlâdır, diye düşündü. Babam beni kabul etmeye zorlayabilir ama ölürüm daha iyi. Biriktirdiğim beş frank sekiz metelik param var; bu gece kaçarım. Ara yollardan gidersem jandarmaya da rastlamam ve iki günde Besançon'a varırım. Orada askere yazılırım, olmazsa İsviçre'ye geçerim. Ama o zaman yükselmek, insanı her şeye eriştiren rahiplik gibi güzel bir mesleğe sahip olmak hayaline veda etmem gerekecek.

Uşaklarla birlikte yemek yeme tiksintisi Julien için hiç de normal değildi; o, başarıya, servete ulaşmak için çok daha zorlu şeylere katlanmaya razıydı. Ondaki bu tiksinti, Rousseau'nun *İtiraflar* adlı eserinden kaynaklanıyordu. Dünyayı hayalinde canlandırmasına yardımcı olan tek eser buydu. Orduyla ilgili bültenler ve *Memorial de Sainte-Hélène* onun Kur'an'*ını tamamlıyordu. Bu üç eser için canını verirdi. Onlardan başka hiçbir şeye de inanmazdı. Yaşlı alay cerrahının söylediklerinden sonra Julien de diğer bütün kitaplara yalancı gözüyle bakıyordu ve sırf yükselmek, avanta elde etmek için sahtekâr düzenbazlar tarafından yazılmışlardı.

Ateşli bir ruha sahip olan Julien'in, hayret edilecek bir hafızası vardı; oysa bu denli güçlü hafızaya çoğunlukla budalalarda rastlanır. Geleceğinin ihtiyar papaz Chélan'ın elinde olduğunu sezdiği için onun gözüne girmek için Latince Yeni Ahid'i (İncil) baştan sona ezberlemişti. Mösyö de Maistre'in *Papa* isimli eserini de biliyor ama bu kitapların ikisine de pek inanmıyordu doğrusu.

Sanki sözleşmişler gibi baba oğul Sorel'ler, o gün birbirleriyle konuşmaktan imtina ettiler. Akşama doğru Julien, din dersi almaya papazın yanına gitti ama babasına yapılan garip tekliften söz etmeyi uygun görmedi. Kendi kendine, "belki de bir tuzaktır, en iyisi unutmuş gibi görünmek" diye düşündü.

Ertesi gün sabahın köründe Mösyö de Rênal, ihtiyar Sorel'i çağırttı. Yaşlı adam onu bir - iki saat beklettikten sonra geldi ve daha kapıdan başlayarak bin bir özür dileyip gene o sayıda abartılı reve-

* Eserin aslında da Kur'an kullanılmıştır. (ç.n.)

ranslar yaptı. Her çeşit itirazı yapa yapa sonunda oğlunun ev sahibi ve sahibesiyle birlikte yemek yiyeceğini ve konuklar olduğunda da ayrı bir odada çocuklarla birlikte yiyeceğini anladı. Belediye başkanının, oğlunu gerçekten evine almak istediğini ve acele ettiğini gördükçe daha da zorluk çıkaran ama inanmayan ve hâlâ buna akıl sır erdiremeyen Sorel, oğlunun yatacağı odayı görmek istedi. Çok iyi döşenmiş büyük bir odaydı ve üç çocuğun karyolalarını oraya taşımaktaydılar.

Bunu görünce ihtiyar köylünün beyninde bir şimşek çaktı ve oğluna verecekleri elbiseyi görmek istediğini söyledi. Mösyö de Renal çekmeceyi açtı, yüz frank aldı ve:

- Oğlunuz bu parayla Mösyö Durand'ın mağazasına gitsin ve siyah bir takım elbise alsın, dedi.

Birden reveranslı meveranslı görgü kurallarını unutuveren ihtiyar köylü:

- Peki ya oğlumu geri alacak olursam, bu elbise onda kalacak mı? diye sordu.

- Kuşkusuz.

- İyi, dedi Sorel, ağır ağır. O zaman anlaşmamız için tek bir şey kalıyor; ona vereceğiniz para.

- Nasıl? diye bağırdı Mösyö de Renal, öfkeyle. Dün anlaşmıştık ya; üç yüz frank vereceğim, sanırım epey bir para, belki de biraz fazla.

- Bu sizin teklifinizdi, inkâr etmiyorum, dedi ihtiyar daha da ağır ağır.

Ve Franche-Comté köylülerini tanımayanları hayretler içinde bırakacak bir dehayla ve de Mösyö de Rênal'in gözlerinin içine sabit nazarlarla bakarak; *daha fazla veren var,* diye ekledi.

Bu sözler üzerine belediye başkanının suratı allak bullak oldu. Sonra kendine geldi ve iki saat süren ve rastgele tek bir söz edilmeyen ustaca bir konuşmadan sonra, köylünün kurnazlığı, zenginin-kine galip geldi. Zaten zenginlerin yaşamak için buna ihtiyaçları da yoktu. Julien'in yeni hayatını belirleyecek bütün şartlar kararlaştırıldı; alacağı para sadece dört yüz franga çıkmakla kalmadı, paranın her ayın ilk günü ödenmesi de kesinleşti.

- Pekâlâ, dedi Mösyö de Rênal, her ay otuz beş frank vereceğim.

Köylü *yaltaklanan* bir sesle:

- Belediye başkanımız gibi zengin ve cömert bir beyefendi bunu yuvarlak hesap otuz altı frank yapacaktır elbet, dedi.

- Öyle olsun ama artık bitirelim şu işi, dedi Mösyö de Rênal.

Kızmak ona metanet vermiş, tutumu sertleşmişti. Köylü, pazarlıkta daha ileri gitmemesi gerektiğini sezmişti. Bu kez üst perdeden konuşma sırası Mösyö de Rênal'deydi. Oğlunun ilk maaşını alıp gitmek için sabırsızlanan ihtiyar Sorel'e, bu parayı vermeyi asla istemiyordu. Bu pazarlıkta oynadığı rolü karısına anlatması gerektiğini düşündü.

- Size verdiğim yüz frangı geri verin, dedi asık bir yüzle. Mösyö Durand'ın bana borcu var. Elbise kumaşını almaya, oğlunuzla birlikte ben gideceğim.

Bu sert tavır üzerine Sorel, o saygılı haline bürünüverdi yeniden ve bir çeyrek saat kadar hep bu edayla konuştu. Sonunda, bundan bir şey elde edemeyeceğini anlayınca son reveransını yaptı ve:

- Şimdi gidip oğlumu şatoya göndereceğim, dedi.

Kasabalılar, belediye başkanının hoşuna gitmek, gözüne girmek istediklerinde evinden *şato* diye söz ederlerdi.

Fabrikasına döndüğünde Sorel, oğlunu boşu boşuna aradı. Julien, başına gelebilecek şeyden kuşkulandığı için gece yarısı çıkmıştı evden. Kitaplarını ve Lègione d'honneur madalyasını emin bir yere koymak istemişti. Onları, Verrierès'e hâkim yüksek bir tepede oturan Fouqué adındaki arkadaşı genç keresteciye götürdü.

Eve döndüğünde babası:

- Melun tembel, bunca yıldır sana bakıp beslemek için harcadığım onca paranın bedelini ödeyecek kadar dürüst, namuslu bir evlat olacak mısın, Tanrı bilir? Haydi bakalım, topla pılını, pırtını ve belediye başkanının evine git.

Julien dayak mayak yemediğine şaştı ve acele yola koyuldu. Ama babasının görüş alanından çıkar çıkmaz adımları yavaşladı. Riyakârlık bakımından, kiliseye uğramasının yararlı olacağını düşündü.

Bu kelime şaşırttı mı sizi? Bu korkunç kelimeye ulaşıncaya dek bu genç köylünün ruhu ne kadar uzun bir yol kat etmiştir, bilseniz…

Çocukluğunda, 6.* Dragon alayına mensup, İtalya'dan gelen, uzun beyaz pelerinli, başlarında uzun siyah kıl püsküllü miğferleri

* Yazar 1800'de 6. Dragon alayında teğmendi. (ç.n.)

olan, atlarını baba evinin pencere parmaklıklarına bağlayan dragonları görmek Julien'i müthiş etkilemiş, askerliğe heves etmişti. Daha sonra da, ihtiyar alay cerrahının anlattığı Lodi, Arcoli ve Rivoli köprüleri savaşlarının hikâyelerini kendinden geçerek dinlemişti. Bunları anlatırken ihtiyarın madalyasına nasıl ateşli gözlerle baktığını fark etmişti.

Julien on dört yaşına geldiğinde, Vérrières gibi küçük bir kasaba için muhteşem denebilecek bir kilise inşa edilmeye başlamıştı. Julien'in en çok dikkatini çeken şey, özellikle dört mermer sütundu; bu sütunlar, sulh hâkimi ile Besançon'dan gönderilen ve papazlar kurulunun casusu diye bilinen genç rahip arasında ölümcül nefretin doğmasına sebep olmakla ün salmışlardı. Sulh hâkimi, bu yüzden az kalsın mevkiinden olacaktı; en azından ahali bu kanıdaydı. Neredeyse her on beş günde bir, Besançon'a gidip Piskopos hazretleriyle görüştüğü söylenen bir rahiple ters düşmek cüretinde bulunmamış mıydı?

Kalabalık bir aileye sahip olan sulh hâkimi, bu sırada adaletsiz görünen bazı kararlar verdi; bunların hepsi de, *Constitutionel* gazetesi okuyan kasabalılar aleyhindeydi. Haklı taraf kazandı. Gerçi üç, dört frank gibi küçük para cezalarıydı bunlar ama bu küçük cezalardan birine de Julien'in vaftiz babası olan nalbur çarptırılmıştı. Nalbur öfkeyle bağırıp çağırmaya başladı:

- Bu ne değişim böyle! Yirmi yıldan beri dürüst, namuslu bilinen bir sulh hâkimi bunu yapsın!?

Julien'in dostu alay cerrahı ölmüştü. Julien, birdenbire Napoléon'dan söz etmez oldu; papaz olacağını söyledi ve artık onun, babasının kereste fabrikasında, rahibin ödünç verdiği Latince İncil'i ezberlemekle meşgul olduğunu gördüler. Julien'in çok hızlı ilerlediğini görmekten hayrete düşen iyi kalpli ihtiyar rahip, bütün akşamlarını ona din dersi vermekle geçirdi. Julien onun önünde sadece dindarca duygular sergilerdi. Kimin aklına gelirdi ki, bir genç kızınki gibi böylesine solgun, tatlı bir yüzün ardında, servet sahibi olmak için bin bir çeşit ölümle burun buruna gelmeyi göze alacak kadar sarsılmaz, kesin bir kararlılık gizli olsun?

Julien'e kalırsa, servet, saman sahibi olmak için her şeyden önce Verrières'den uzaklaşması gerekti; memleketinden nefret ediyordu. Orada gördüğü her şey kanını donduruyordu onun.

Çocukluk günlerinden beri coşkulu anları olurdu. O anlarda zevkle, keyifle günün birinde Paris'in güzel kadınlarıyla tanışacağını, kahramanlıklarıyla onların dikkatlerini çekeceğini hayal ederdi. Neden sanki, tıpkı zamanında yoksul olan Bonaparte'ın o göz alıcı madam Beauharnais tarafından sevildiği gibi o da o güzellerden biri tarafından sevilmesindi? Julien, tanınmamış bir teğmen olan Bonaparte'ın kılıcı sayesinde dünya hâkimi olduğunu düşünmeden, yıllardan beri hayatında belki de tek bir saat bile geçirmemişti. Bu düşünce, büyük sandığı mutsuzluklarında ona teselli oluyor ve sevinçlerini ise katmerleştiriyordu.

Kilisenin inşa edilmesi ve sulh hâkiminin kararları birden şimşek gibi çaktı zihninde; aklına geliveren şey, birkaç hafta boyunca onu deliye döndürdü ve sonunda tutkulu bir ruhun kendisinin icat ettiğini sandığı ilk fikir tüm gücüyle benliğini sarıverdi.

"Bonaparte kendinden söz ettirmeye başladığında, Fransa işgal edilme korkusunu yaşıyordu; o dönemde askerlik elzem ve modaydı. Bugünse kırk yaşındaki papazlar, yüz bin frank yani Napoléon'un ünlü tümgenerallerinin maaşlarının üç katını alıyorlardı. Onlara yardım edecek insanlar gerekti. İşte sulh hâkimi, o güne kadar öylesine aklı başında, dürüst olan, yaşlı başlı adam, otuz yaşında bir rahibi kızdırmak korkusuyla lekelenip gitmişti. Papaz olmak gerekti, papaz!"

Bir keresinde, iki yıldan beri din eğitimi aldığı yeni çevresinde, tüm ruhunu alev gibi sarsan ani bir çıkışla kendini ele verdi Julien. Papaz Chélan'ın evindeydiler. İyi kalpli papaz, birkaç papazı yemeğe davet etmiş ve Julien'i onlara harika bir öğrenci olarak takdim etmişti; Julien, Napoléon'u ateşli ateşli övmeye kalktı. Sonra da kendini cezalandırmak için, bir köknar kütüğünü kaldırırken çıktığı yalanını söyleyerek sağ kolunu göğsüne bağladı ve iki ay boyunca bu rahatsız durumu sürdürdü. Bedenine verdiği bu ezadan sonra kendi kendini affetti. İşte görünüşte zayıf nahif olan ve on yedisinden fazla göstermeyen, kolunun altında bir küçük paketle muhteşem Verrières kilisesine giren, bu on dokuz yaşındaki delikanlıydı.

Kilise kasvetli ve ıssızdı. Bir yortu vesilesiyle bütün pencerelere koyu kırmızı perdeler takılmıştı; bu yüzden göz kamaştırıcı güneş ışıkları, mekâna çok daha etkileyici ve çok daha uhrevi bir hava veriyordu. Julien ürperdi. Kilisede tek başınaydı. Gitti en güzel görünen sıraya oturdu. Sıranın üzerinde Mösyö de Rênal'in arması vardı.

Dua iskemlesinin üzerinde, adeta oraya okunsun diye konmuş matbu bir kâğıt ilişti Julien'in gözüne. Şunlar yazılıydı kâğıtta:

Besançon'da …. tarihinde idam edilen Louis Jenrel'in infazının ve son anlarının ayrıntıları.

Kâğıt yırtılmıştı. Arkasında bir cümlenin şu iki kelimesi okunuyordu: *İlk adım.*

- Bu kâğıdı buraya kim koymuş olabilir, dedi Julien. Zavallı bahtsız, diyerek içini çekti ve onun ismi de benimki gibi *rel* ile bitiyor.

Ve kâğıdı buruşturdu.

Dışarı çıkarken, okunmuş su kabının yanında kan gördüğünü sandı; oysa etrafa sıçramış kutsanmış suydu bu ve pencerelerdeki kırmızı perdelerden yansıyan ışık, onu kana benzetiyordu.

Duyduğu bu gizli korkudan utandı.

- Ödleğin teki miyim yoksa ben? dedi kendi kendine. *Haydi, silah başına!*

Yaşlı cerrahın savaşları anlatırken sık sık kullandığı bu sözler Julien için kahramancaydı. Kalktı ve hızlı adımlarla Mösyö de Rênal'in evine yollandı.

Verdiği güzel kararlara rağmen eve yirmi adım kala, karşı konulmaz bir çekingenlik sardı yüreğini. Demir parmaklıklı kapı açıktı; pek görkemli göründü gözüne. Oradan girmesi gerekiyordu.

Bu eve gelişiyle yüreği kalkan tek kişi Julien değildi ama. Çok çekingen olan Madam de Rênal de, görevi gereği sürekli olarak kendisiyle çocukları arasına girecek olan bu yabancının gelişinden tedirgindi. Çocuklarının kendi odasında yatmalarına alışmıştı. Sabahleyin çocukların yatakları mürebbinin odasına taşınırken hayli gözyaşı dökmüştü. Çocukların en küçüğü olan Stanislas-Xavier'nin yatağının kendi odasına geri götürülmesi için kocasına boşuna yalvardı.

Kadınlara özgü duyarlık ve narinlik, Madam de Rênal'de had safhadaydı. Kaba saba ve saçları tarak yüzü görmemiş biriyle, sırf barbar bir dil; Latince biliyor diye çocuklarını paylayacağını, belki de onları döveceğini düşünüp üzülüyordu.

-VI-

Cansıkıntısı

Kim olduğumu
Ne yaptığımı artık bilmiyorum.
MOZART (Figaro)

ERKEKLERİN bakışlarından uzakta bulunduğu her defasında olduğu gibi doğal canlılığı ve zarafeti içindeki Madam de Rênal, salonun bahçeye açılan camlı kapısından çıktığında, sokak kapısının yanında duran, neredeyse çocuk denecek yaşta, soluk mu soluk benizli ve gözleri yaş içindeki köylü delikanlıyı gördü. Beyaz gömlek giymişti ve kolunun altında menekşe renginde, kıvırcık tüylü kumaştan tertemiz bir ceket vardı.

Küçük köylünün teni öylesine beyaz, gözleri öylesine tatlıydı ki, biraz romantik ruhlu olan Madam de Rênal onu, belediye başkanından bir ricada bulunmak için gelmiş, erkek kıyafeti giymiş bir genç kız sandı. Kapıda durmuş, büyük ihtimalle çıngırağı çalmaya cesaret edemeyen bu zavallı yavrucağa acıdı. Mürebbinin geleceğinden duyduğu üzüntüyü bir an için unutup ona doğru yaklaştı. Julien'in yüzü kapıya dönük olduğu için onun geldiğini görmedi. Kulağının dibinde tatlı bir ses:

- Ne istemiştiniz? diye sorunca irkildi.

Hemen arkasını döndü ve Madam de Rênal'ın sıcak bakışlarıyla karşılaşıverince çekingenliğini biraz unuttu. Güzelliği karşısında öylesine şaşırdı ki, her şeyi hatta buraya neden geldiğini bile unuttu. Madam de Rênal, sorusunu tekrarladı. Sonunda utandığı gözyaşlarını elinden geldiğince kurulayıp:

- Mürebbi olmak için geldim, madam, dedi.

Madam de Rênal apışıp kaldı; birbirlerine çok yakındılar, bakıştılar. Julien, hiç bu kadar güzel giyinmiş ve özellikle de böylesine göz kamaştırıcı cilde sahip bir kadının kendisiyle böyle tatlı bir sesle konuştuğunu görmemişti. Madam de Rênal, genç köylünün önce öylesine solgun olan ama şimdi pembeleşen yanaklarındaki iri gözyaşlarına bakıyordu. Sonra gülmeye, genç bir kızın tüm çılgın coş-

kusuyla gülmeye başladı; kendisiyle dalga geçiyor ve neden bu kadar sevindiğini bilmiyordu. Ne yani, kirli, kokoş, kılık kıyafet köpeklere ziyafet, çocuklarını azarlayıp dövecek bir papaz olarak düşündüğü mürebbi bu muydu?!

Sonunda:

- Demek, siz Latince biliyorsunuz mösyö, dedi.

- Evet madam, dedi Julien ürkek ürkek.

Madam de Rênal öylesine mutluydu ki Julien'e:

- Zavallı çocuklarımı çok azarlamazsınız, değil mi? demeye cesaret etti.

Julien şaşırdı:

- Ben mi, onları azarlamak mı? Neden ama madam, dedi.

Kısa bir sessizlikten sonra ve her an artan bir heyecanla:

- Değil mi, mösyö, dedi. Onlara iyi davranacağınıza dair söz verin bana, diye ekledi.

Böylesine güzel giyimli bir kadın tarafından ciddi bir edayla yeniden "mösyö" diye hitap edilmesi, Julien'in tüm beklentilerinin üstündeydi. Çocukluk hayallerinde hiçbir kibar, soylu hanımefendinin, sırtında bir üniforma olmadan, kendisine hitap etmeye tenezzül etmeyeceğini düşlemişti. Madam de Rênal'e gelince, Julien'in cildinin güzelliği, iri kara gözleri ve başını serinlemek için sokak çeşmesinin yalağına soktuğu için daha da kıvır kıvır olan güzel saçlarını görünce, onun hakkındaki öngörülerinde tamamen yanıldığını anlamıştı. Çocuklarına kaba, sert davranacağından çok korktuğu o meşum mürebbide, bir genç kızın mahcup çekingenliğini görmekten çok sevinmişti. Madam de Rênal'in sakin mizacı için, korku dolu öngörülerinden sonra karşılaştığı bu gerçek arasındaki çelişki, büyük olaydı gerçekten. Sonunda şaşkınlığından kurtuldu. Kendisini evinin kapısında, üzerinde sadece bir gömlek bulunan bu delikanlıyla yan yana buluverince hayret etti biraz. Ve biraz tedirgin olmuş bir edayla:

- İçeri girelim, mösyö, dedi.

Hayatında böylesine hoş bir duygu, hiç bu denli heyecanlandırmamıştı Madam de Rênal'i; onca ürkütücü korkulardan sonra böylesine sevimli bir karşılaşma, hiç başına gelmemişti. Böylece de özene bezene büyüttüğü o güzel çocuklar, pasaklı, homurdanıp duran bir papazın eline düşmeyeceklerdi. Hole girer girmez kendisini

ürkek ürkek takip eden Julien'e döndü. Bu kadar güzel bir evi gören delikanlının şaşkınlığı, Madam de Rênal için ayrı bir zevk oldu. Gözlerine inanamıyordu; bir mürebbinin, kesinlikle siyah takım elbise giymesi gerektiğini sanırdı oysa.

Buna memnun olmuştu ve yanılmış olmaktan ölesiye korkarak, tekrar durdu ve:

- Sahi mi mösyö, dedi, gerçekten Latince biliyor musunuz?

Bu sözler Julien'in gururunu incitti ve çeyrek saattir yaşadığı büyülü havayı dağıttı. Soğuk bir tavır takınmaya çalışarak:

- Evet madam, dedi, papaz efendi kadar Latince bilirim, hatta kendisinin söylemek lütfunda bulunduğuna göre, kimi zaman ondan iyi.

Madam de Rênal, Julien'in enikonu huysuz, kötücül olduğunu gördü; iki adım arkasında duruyordu. Yaklaştı ve alçak sesle:

- Derslerini bilmeseler bile ilk günler çocuklarımı dövmeyeceksiniz, değil mi? dedi.

Böylesine güzel bir kadının, böylesine tatlı, neredeyse yalvaran bir edayla söylediği bu sözler Julien'e, bir anda, çok iyi Latince bilmekle edindiği şöhreti unutturuverdi. Madam de Rênal'in yüzü onun yüzüne öyle yakındı ki, yoksul bir köylü için baş döndürücü olan, bir kadının yazlık elbisesinden yayılan kokuyu duydu. Kıpkırmızı oldu Julien ve iç geçirip baygın bir sesle:

- Korkmayın madam, dedi, her konuda emirlerinize uyacağım.

Bu, Madam de Rênal'in çocukları için duyduğu tüm kaygı ve kuşkularının yok olup gittiği ve de Julien'in, inanılmaz güzelliğini fark edip adeta çarpıldığı andı. Yüzünün neredeyse kadınca hatlarının şekli ve sıkılganlığı, bizzat kendisi de çok mahcup, çekingen olan bir kadın için, hiç de gülünç değildi. Yakışıklı bir erkekte genellikle bulunması gereken erkekçe hava, korkutabilirdi onu. Julien'e:

- Kaç yaşındasınız, mösyö, diye sordu.

- Yakında on dokuz olacağım.

Artık içi rahatlamış olan Madam de Rênal:

- Büyük oğlum on bir yaşında; sizin için hemen hemen bir arkadaş olacak, onunla aklı başında biri gibi konuşabilirsiniz. Bir keresinde, babası onu dövmek istedi, çocukcağız bütün bir hafta boyunca hasta oldu, oysa küçük bir tokattı sadece.

- Benden ne kadar farklı, diye düşündü Julien. Babam beni daha dün dövdü. Bu zenginler ne kadar mutlular!

Madam de Rênal, mürebbinin ruhunda meydana gelen değişiklikleri en ufak ayrıntılarına kadar sezer olmuştu. Bu hüzünlü halini çekingenliğine verdi ve onu cesaretlendirmek istedi. Julien'in farkında olmadan tüm çekiciliğini hissettiği yumuşak, tatlı bir ses tonuyla:

- İsminiz ne, mösyö? diye sordu.

- Julien Sorel, madam, dedi. Ömrümde ilk kez yabancı bir eve girdiğim için titriyorum; sizin korumanıza ve ilk günlerde yapacağım sakarlıklar için beni bağışlamanıza ihtiyacım var. Ben hiç koleje gitmedim, çok yoksuldum. Lègion d'honneur madalyası alan kuzenim alay cerrahından ve papaz efendiden başka hiç kimseyle konuşmadım. Benim hakkımda lehte tanıklık edeceklerdir. Ağabeylerim beni her zaman dövdüler; eğer hakkımda kötü şeyler söylerlerse inanmayın; kusurlarımı bağışlayın madam; asla kötü bir niyetim yoktur.

Julien bu uzun konuşması süresince cesaretini topladı, bu arada Madam de Rênal'i de izledi. Gerçek zarafet, bir insanın yaradılıştan sahip olduğu doğal karakterinin gereğiyse, özellikle de bunu tevazuyla taçlandırmışsa, etkisi daha da fazladır. Kadın güzelliğinden enikonu anlayan Julien, onun yirmi yaşından fazla olmadığına yemin edebilirdi. Hemen oracıkta elini öpmek gibi cüretkâr bir düşünce geçti aklından. Ama hemen de korktu bu düşüncesinden; sonra kendi kendine, "işime yarayacak ve bu güzel kadının hızar başında çalışmaktan daha yeni kurtulmuş yoksul bir işçiye karşı duyduğu küçümsemeyi azaltacak bir davranışı yapmamak ödleklik olacak" diye düşündü. Belki Julien, altı aydan beri Pazar günleri bazı genç kızların kendisi hakkında tekrarlayıp durdukları "yakışıklı çocuk" sözlerinden de cesaretlenmişti biraz. O bunları aklından geçirirken Madam de Rênal çocuklarla ilişkileri konusunda iki üç şey söylüyordu. Şiddet, kaba güç sözlerini duyunca yeniden sapsarı kesildi Julien ve sıkıntılı bir edayla:

- Hiçbir zaman madam, çocuklarınızı hiçbir zaman dövmeyeceğim; Tanrı huzurunda yemin ederim, dedi.

Ve bunları söylerken de Madam de Rênal'in elini alıp dudaklarına götürmeye cesaret etti. Kadın şaşırdı ve düşününce kızdı da.

Hava çok sıcaktı, şalının altındaki kolu çıplaktı ve Julien'in elini dudaklarına götürmesiyle tamamen açılmıştı. Az sonra da hemen tepki vermediği için kendine kızdı, azarladı.

Konuşmaları duyan Mösyö de Rênal, çalışma odasından çıktı; belediyede nikâh kıyarken takındığı azametli, babacan tavrıyla Julien'e:

- Çocuklarla görüşmeden önce sizinle konuşmalıyım, dedi.

Julien'i bir odaya aldı ve kendilerini yalnız bırakmak isteyen karısına da kalmasını söyledi. Kapı kapanınca Mösyö de Rênal ağır ağır oturdu.

- Papaz efendi bana sizin iyi biri olduğunuzu söyledi. Burada herkes size saygılı davranacak, eğer memnun kalırsam, ilerde küçük bir iş kurmanıza yardım ederim. Bundan sonra ne akrabalarınız, ne de arkadaşlarınızla görüşmenizi istemiyorum; onların tutum ve davranışları çocuklarım için uygun olmayabilir. İşte ilk aylığınız olan otuz altı frank; ama bu paranın tek kuruşunu bile babanıza vermeyeceğinize dair bana söz vermenizi istiyorum.

Mösyö de Rênal, bu konuda kendisinden daha zekice davranmış olan ihtiyara içerlemişti.

- Şimdi *mösyö,* ha bu arada, burada herkes benim emrim gereğince size böyle hitap edecek ve siz seçkin insanların yaşadığı bir evde yaşamanın avantajlarını hissedeceksiniz. Şimdi mösyö, çocukların sizi bu kılıkta görmesi uygun olmaz.

Karısına döndü ve:

- Hizmetçiler gördü mü onu, diye sordu.

Madam çok düşünceli bir tavırla:

- Hayır dostum, dedi.

- İsabet, dedi ve kendi redingotlarından birini, şaşakalmış delikanlıya verip, giyin şunu da kumaşçı Mösyö Durand'a gidelim.

Bir saatten fazla bir süre sonra Mösyö de Rênal, simsiyah elbise giymiş yeni mürebbi ile eve döndüğünde, karısını aynı yerde oturur buldu. Julien'in varlığı onu sakinleştirmişti, onu gördükçe önceki korkusunu unutuyordu. Julien, onu düşünmüyordu bile; kadere ve insanlara karşı duyduğu tüm kuşkuya, güvensizliğe rağmen o anda ruhu bir çocuğunkinden farksızdı; üç saat önce kilisede tir tir titrediğinden bu yana sanki yıllar geçmişti. Madam de Rênal'in, çok soğuk davrandığını gördü ve elini öpme cüretinde bulunduğu